

”... det ser illa ut”

- Estoniakatastrofen

28 september 1994

Av Sara Hedrenius
(2022)

Pia Hellertz – oktober 2022

Det finns minnen som etsat sig fast djupare än andra. Ett av dem från mitt nu 81-åriga liv är den tidiga morgonen för 28 år sedan, den 28 september 1994. Jag var 53 år och undervisade på *Socionomprogrammet* på *Örebro universitet*. Radioklockan väckte mig som vanligt kl. 6.00 inför dagens undervisning. Nyheterna berättade om katastrofen med Estonia, om alla människor som kämpade för sina liv i höga iskalla vågor i den svarta Östersjön och om räddningsinsatserna. Det var första gången jag fick höra om yrkesgruppen ”ytbärgare”. Det blev verkligen ångestfyllt. Jag drog mitt varma täcke tätare omkring mig och hade ingen lust att stiga upp – men jag var ju tvungen... Naturligtvis blev katastrofen det stora samtalsämnet med studenterna under dagen. Det var sista gången jag låtit mig väckas av klockradion.

Sen dess har Estoniakatastrofen följt mig genom åren. Jag har läst mycket och sett de program som sänts på SVT och på datorn. Och jag har skrivit artiklar om några av de böcker jag läst, artiklar som jag bland annat fick publicera i **Jan Gillbergs** tidskrift *DSM – Debatt, Sanningssökande, Mediekritik*.¹ Han var och är själv djupt intresserad av och engagerad i frågan och skrivit en bok, ”*Estonias undergång*” (2006) och många artiklar och han inspirerade mig till djupare studier.

---

¹ Jag skriver ofta artiklar om böcker jag läst och som jag vill inspirera andra att läsa. Dels har de publicerats i tidskrifter, bland annat i DSM, men framför allt på min Boksida -

<http://www.piahellertz.com/Bocker.htm>

Estonias undergång av Jan Gillberg (2006) -

http://www.piahellertz.com/Estonias_undergang.pdf

M/S Estonia sänktes - Nya fakta och teorier Om Estoniagate av Henning Witte (1999) -

http://www.piahellertz.com/MS_Estonia_sanktes-Henning_Witte.pdf

M/S ESTONIA - Svenska statens haveri av Stefan Torssell (2016) –

http://www.piahellertz.com/Estonia-Svenska_statens_haveri.pdf

Vad hände med MS ESTONIA? - En granskning av Estoniakatastrofen av Bertil Calamnius (2014) - http://www.piahellertz.com/MS_ESTONIA-Bertil_Calamnius.pdf

Att hjälpa varandra

Sara Hedrenius inleder sin bok ”... *det ser illa ut*” med en detaljerad beskrivning av det som hände den där ödesdigra natten. Hon beskriver så detaljerat så det är lätt att leva sig in i den katastrofala händelsen. Det kalla vattnet, mörkret, stormen, människor som inte orkade hålla sig fast i flottar, skräckslagna ögon, ropen på hjälp, hur man hjälper varandra, hur man inser när man inte klarar av att hjälpa utan är tvungen att klara sig själv, med mera...

Sara berättar om hur hon och **Kent Härstedt** möts och bestämmer sig för att samarbeta, ett mycket värdefullt samarbete som hon beskriver spännande och detaljerat. Begreppet ”*Sara och Kent*” har följt mig och många andra på olika sätt genom åren, bland annat för att massmedia skrivit om dem. Även internationella media var intresserade av historien om deras samarbete (s. 52).

Sara berättar att många trodde på en kärlekshistoria mellan henne och Kent. Jag tillhörde dem som blev lite besviken att det inte blev så. 😊 Sara berättar att det blev lite svårt för Sara och Kent att träffas på grund av de massmediala ryktena. ”*Kent var mer som en storebror*” (s. 51). Så Saras verklighetsförankrade berättelser var mycket välkomna.

Sara, 20 år, och Kent, 30 år

Sara berättar om det ”historiska ögonblicket” när Kent har hjälpt henne över relingen och ”*plötsligt frågar om han får bjuda mig på middag nästa vecka i Stockholm. Jag svarar att det kan väl gå bra, om vi lever då*” (s. 10). När Kent drar upp Sara över relingen börjar hon räkna upp förslag på restauranger som hon tycker om ”*och väljer särskilt ut de dyraste och bästa*”.

De går på båtens utsida, vilket bokens framsida beskriver. Dom undviker att gå på hyttfönstren och Sara tänker på dem som inte lyckats ta sig ut, utan finns kvar där inne. Någon bredvid dem säger ”*Det här är som en dålig film, det är som Titanic.*” Sara berättar att en expert på Titanic, **Claes Göran Wetterholm**, fartygshistoriker, menar att Estonias sjunkförlopp påminner om

Titanics, som hade kört på ett isberg och att det resulterade i att vattnet trängde in under vattenlinjen (s. 208).

Samtidigt som jag skriver detta spelar radion **Mikael Wiehes** starka sång ”*Titanic – Andraklasspassagerarens sista sång*”.² ”Slumpen är ingen tillfällighet...” Det gör att det jag läser och skriver om Saras berättelser ger en starkare känslomässig reaktion. Jag undrar om Mikael Wiehe hade *Estonia* i tankarna när han gjorde sången? Det känns så.

Sara berättar ingående om det som sker med fartyget och det som händer omkring dem, om perioder under vattnet, om kampen för att få luft. Hur de lyckas simma fram till en flotte.

Detta är den flotte Sara och Kent kommer fram till. Man ser deras ansikten till vänster. Hon har publicerat bilden i boken. Det är personalen på helikoptern som tagit bilden.

---

² Mikael Wiehe - *Titanic (andraklasspassagerarens sista sång)* - <https://www.youtube.com/watch?v=CjzP137fWj4>

Flotten ligger upp och ner så det är den svarta botten som är uppåt. Det gör flotten svårare att synas från helikoptrarna.

Ett stort problem är kylan men också att flera i flotten börjar må riktigt dåligt. Människor är desperata.

Räddningsinsatsen

Från flotten ser de nu andra fartyg som närmar sig och förstår att olyckan nu är känd. Även helikoptrar börjar höras. De ser första ytbärgaren komma ner för att hämta upp de överlevande. Nu börjar ett av de allra mest spännande avsnitten i boken – räddningsinsatsen. Sara berättar mycket ingående om dessa ytbärgare, som med risk för sina egna liv tar sig ner, om och om igen, för att hämta upp sjuka, halvdöda, desperata men levande människor. Sara namnger några av ytbärgarna. Berättelsen om **Kenneth Svensson** och hans insatser var verkligen stark och berörande (s. 64ff). Jag blir så glad över att Sara lyfter fram dessa hjältar på det varma sätt hon gör.

Hon berättar också om de tekniska bristerna, om de dåliga vajrarna som går av flera gånger och både ytbärgare och de nödställda faller ner i vattnet. Vilken mardröm...

Ytbärgare vid Estonias flottar

Sara diskuterar dessa tekniska brister mycket ingående i boken och genom hennes fortsatta engagemang efter räddningen så har förhoppningsvis hennes iakttagelser haft betydelse för förändring och förbättring av utrustningen. Sara berättar att en av de andra ytbärgarna, **Torbjörn Olsen**, har varit med om att ta fram ”en förbättrad vinschutrustning som används av räddningshelikoptrar såväl i Sverige som internationellt” (s. 81).

Efter räddningen startar nya utmaningar. De körs med helikoptern till Mariehamn på Åland och *Mariehamns centralsjukhus*. Under flygningen kränger helikoptern och Sara funderar över om hon skulle orka simma igen om

helikoptern kraschar ner i vattnet. Hon inser att det är en viktig fråga. Har hon krafter kvar? Men det går vägen. De landar och förs med ambulans till sjukhuset.

Tiden på sjukhuset

Sara berättar att sjukhusledningen *"ansträngde sig verkligen för att göra sitt bästa för att ta hand om oss"* (s. 31). Bland annat ordnade de en debriefing för de överlevande som fanns på sjukhuset så de fick mötas och samtala med varandra. Det var dock en del språkproblem. De språk som användes var danska, svenska, engelska, ryska och estniska, men man hjälpte varandra att förstå.

Saras varma känsla för och empati med människor gör texten till en njutning att läsa. En utmaning blev kontakterna med media. Sara beskriver sina mycket kloka reflektioner och sitt beslut att låta sig intervjuas. *"Jag övervägde noga vad jag berättade och tänkte på alla som saknade sina anhöriga. Vad ville de veta och hur mycket skulle de orka höra"* (s. 34). Sara var 20 år... Jag imponeras av hennes klokhet.

Sara nämner mycket kort i förbigående Estonias kapten **Arvo Andresson** och säger att man inte med säkerhet vet om han fanns på bryggan (s. 88). I en artikel i *DSM* nr 2/2013 med rubriken *"Vem granskar Tomas Lindstrand"* presenterar författaren och redaktören **Jan Gillberg** allvarlig kritik mot **Tomas Lindstrands** passivitet, d.v.s. den åklagare som beslöt lägga ner förundersökningen om brott i samband med Estoniakatastrofen. Bland annat frågar Gillberg varför Lindstrand *"inte lät bärga och undersöka befälhavaren Arvo Andreassons kropp efter det att en dykare uppgivit att Andresson hittats på bryggan med ett skott i huvudet. Var det mord eller var det självmord?"* Jag nämner detta i min artikel om Jan Gillbergs bok *"Estonias undergång"*.³

Tillbaka i Sverige

Den 2 oktober 1994, d.v.s. knappt en vecka efter katastrofen, utlystes en nationell sorgedag och en minnesgudstjänst som skulle hållas i *Storkyrkan* i Gamla stan i Stockholm. Sara berättar att de överlevande fick välja om de ville delta eller inte, vilket hon och några till valde att göra. Hon berättar detaljerat om högtiden, där bland andra domprosten **Caroline Krook** inleder med instruktioner som roar Sara, *"För er som sitter midskepps är nödutgången där borta"* (s. 37). **Carl Bildt**, kungen och statsminister **Ingvar Carlsson** med flera håller tal.

989 passagerare från 16 olika nationaliteter fanns ombord. 852 personer omkom av vilka 501 var svenskar. Totalt 137 personer överlevde. *PRO* hade 60 medlemmar ombord. *Metalls pensionärsklubb* hade 44 medlemmar ombord av

---

³ http://www.piahellertz.com/Estonias_undergang.pdf

vilka de flesta inte kom hem igen. En grupp kommunalanställda från Lindesberg var ombord. Sara konstaterar att de flesta som överlevde var yngre och en övervägande andel var män. Endast 24 var kvinnor av de 137 som överlevde. Hon menar också att man behövde vara mentalt och fysiskt stark. Saras reflektioner omkring dessa teman är mycket stark läsning. Hade jag orkat?

Andra källor berättar att 63 poliser som var kritiska till Palmeutredningen var på konferensresa med Estonia den natten. Jag citerar ur **Claes Hedbergs** bok "*En oväntad vändning*" (2017):

"När Estonia sjönk 1994 omkom **63** poliser. De deltog på en konferens ombord på färjan. Fartygsolyckan blev ett dråpslag mot Palmeutredningen, vilket inte framkommit i media. Dammegård (2016) är övertygad om att flera av de omkomna poliserna hade kunskaper som skulle kunnat avslöja osanningar kring Palmemordet. Dykare som varit nere i djupet och studerat fartygsskrovet har fått munkavle sedan de upptäckt **ett stort uppfläkt hål under vattenlinjen på styrbords sida.**" (s. 129)⁴

Flyktingarna som försvann i djupets glömska

Jag vill nämna misstanken om att flyktingar smugglades på Estonia och följde med i djupet utan att någon nämnt dem. Ett samtal mellan den lettiske framstående författaren **Marat Kalandarov** (1939 - 2013) och **Igor Kristapovich**, som var tulltjänsteman och som kort därefter blev mördad, redovisas i Kalandarovs bok "*Visa to the Depth*" (Visum till Djupet).⁵ Jag gör ett kort utdrag som jag översatt. Kalandarov frågar Kristapovich:

"Hur många passagerare är det på din lista?"

"Det finns 989, och 162 av dem är besättningsmedlemmar."

"Är dessa siffror trovärdiga?"

"Det är svårt att säga. De kan inte bekräfta detta officiellt."

"Detta antal är sannolikt inte fullständigt eftersom svenska åklagaren Thomas Lindstrat⁶ har information om att det fanns en container med 148 till 174 illegala passagerare i den."

"Allt är möjligt. År 1993, till exempel, fanns det skandalösa fallet om transporten med 17 kurdiska flyktingar i en container ombord på bogserbåten. Dessa män dog nästan på grund av brist på luft och började skrika och slå på den i allra sista stund. Sjömannen i tullen hörde bullret när han gjorde sin runda. "

"Den totala mängden passagerare och besättningsmedlemmar ombord på färjan matchade inte den som det svenska försäkringsbolaget, som betalar ut pengar till

---

⁴ Den bok Hedberg refererar till av Dammegård är *Statskupp I Slowmotion I: Om Mordet På Olof Palme Och Estoniakatastrofen* (2016)

⁵ Jag hittade boken på nätet, men den är numera borttagen.

⁶ Det ska vara Tomas Lindstrand, d.v.s. den åklagare som beslöt lägga ner förundersökningen om brott i samband med Estoniakatastrofen.

anhöriga till offren, hade. Försäkringsbolagens listor bekräftar att det fanns fler människor ombord på färjan Estonia än vad som erkänns officiellt."
"Det är möjligt."

I alla texter jag läst ligger hela fokus på misstanken om hemlig transport av det militära materialet och de katastrofala följderna det skulle få om den smugglingen blev avslöjad. Ingen har reflekterat över möjligheten att drygt 150 människor på flykt försvunnit i djupet, inlåsta i en container. Ingen frågar efter dem! Ingen reagerar! Det verkar som om inte heller Sara hört talas om detta.

Estonia var inte helt sjövärdigt

Sara berättar att Estonia hade undersökts ingående före avgången och man hade funnit många olika brister. När fartyget köptes av *Nordström & Thulin* år 1993 inspekterades hon. Man fann 92 fel. "Bland annat fann man att 13 vattentäta dörrar inte fungerade, att brandskyddet var saboterat, livbåtsvagnar var utslitna, och att skadekonrollplan saknades..." (s. 211).

Trots dessa kända fel skrev man i *JAIC:s (Joint Accident Investigation Commission)* slutrapport att Estonia var sjövärdigt och att svenska inspektionen hade gått igenom Estonia före avgång och funnit henne "i gott skick" (s. 227).

Nationellt trauma

Estoniakatastrofen blev ett "nationellt trauma" (s. 45). Sara nämner i förbigående att "mordet på Olof Palme 1986" kan räknas in under begreppet "nationellt trauma".

Som en bisats vill jag nämna att jag under hela läsningen ofta associerar till författaren **Claes Hedberg** som ägnat omkring 10 år åt att granska mordet på Palme och skrivit två böcker, "En oväntad vändning" (2017) och "Ett lurat folk – Teatermordet på Olof Palme" (2022). Claes' slutsats efter sin ingående forskning är att Palme aldrig mördades på Sveavägen utan att det hela var ett "teatermord", iscensatt av framträdande politiker och tjänstemän, och att Palme räddades ut ur landet för att undvika att bli mördad. För information om detta

rekommenderar jag Claes' böcker.⁷

En annan händelse som säkert kan räknas till "nationella trauman" var mordet på finansmannen **Ivar Kreuger** år 1932 som har beskrivits som ett "själv mord", vilket bevisats vara fel. Detta avslöjar **Lars-Jonas Ångström** i sin bok "*Därför mördades IVAR KREUGER*" (1990)⁸ som liksom **Jan Gillbergs** "*Trippelmordet*" (2007) har tystats ner. Begreppet "trippelmordet" handlar om själva mordet, mordet på Kreugers bankimperium samt karaktärs mordet på honom som person.

Samhällets hantering av katastrofen

Kapitel 4 har rubriken "*Efter katastrofen – Det börjar bli obehagligt*". Sara har mycket ingående studerat de insatser samhället gjorde åren efter katastrofen. Hon berättar att upplevelsen och de erfarenheter den gav fick henne att bestämma yrkesval. Decennierna efter katastrofen har hon arbetat med krishantering och katastrofer både i Sverige och internationellt. Bland annat arbetade hon efter tsunamikatastrofen i Sydostasien år 2004. Sara arbetade också i Norge efter terrorattentaten på Utøya 2011. Hon arbetar inom *Röda Korset* och har fått studera hur samhällen återhämtar sig efter katastrofer.

Sara berättar om hur politiker och myndigheter agerade efter katastrofen. Bland annat om agerandet omkring frågan om Estonia skulle bärgas eller inte. Det är mycket pinsam läsning. Jag hoppas att **Carl Bildt** och **Ingvar Carlsson** läser boken och också inser hur pinsamt de agerade. Sara drar, efter 20 års erfarenhet av krishantering, slutsatsen att: "*Estonia är den sämst utredda och sämst hanterade katastrofen i Sverige i modern tid*" (s. 96). De överlevande fick inte delta i några utredningar. De förhöordes inte ens...

När jag nämner Carl Bildt kan jag berätta att Sara skriver att Carl Bildt var initiativtagare till att rutten mellan Estland och Sverige startades under tidigt 1900-tal. Han blev drivande till att sätta samman den kommande haveriutredningen (s. 111).

Etiska rådet

Sara berättar också om tillsättandet av det *etiska rådet* som kom att bestå av nio personer, bland andra en domprost, en barnläkare, en f.d. utrikesminister som fattade sitt drastiska beslut efter överväganden och påverkan av omgivningen,

---

⁷ Ett av Claes Hedbergs föredrag är inspelade på Youtube - *Sanningen om Olof Palme - Claes Hedberg* - <https://www.youtube.com/watch?v=NmuiApBVklU> – Efter nya boken har han blivit intervjuad på några kanaler, men annars är det mycket tyst.

⁸ Min artikel om boken finns på min Boksida -

<http://www.piahellertz.com/D%C3%A4rf%C3%B6r%20m%C3%B6rdades%20Ivar%20Kreuger.pdf>

bland annat av *Sjöfartsverkets* chefsjurist **Johan Franson**, som verkar ha haft ett enormt inflytande över skeendet... (s. 162). Han uttalade under en intervju år 1998 att han tyckte att regeringens beslut att inte bärga Estonia var rätt och fortsatte med att säga:

”Anledningen att man tar hand om de döda på land efter olyckor är endast för att städa upp”- (s. 165).

Johan Franson lever inte längre och kan inte försvara sig. Jag undrar hur många beslutsfattare som har liknande tankegångar. Det är skrämmande...

Sara namnger inte medlemmarna i etiska rådet, men jag blev nyfiken och Googlade: **Sten Andersson, Lars H Gustafsson, Peter Paul Heineman, Caroline Krook, Anders Lindström, Eva Sahlin, Yrsa Stenius, Karin Söder och Bertil Werkström.**⁹ De möttes första gången den 14 november 1994, en och en halv månad efter katastrofen. Anhöriga ville ha med en representant, men inte heller etiska rådet lyssnade på de överlevande. Både etiska rådet och politiker kom efter diskussioner fram till att ”*De omkomna skall förbli i havet*” (s. 96ff). Saras beskrivning av de diskussioner som fördes omkring bärgning av de döda och av fartyget är mycket intressant, men också mycket sorgligt och skrämmande att läsa. Sara är naturligtvis kritisk till och ledsen över etiska rådets slutliga rekommendation.

Militära transporter

År 2004 vittnade en pensionerad tulltjänsteman om att det skett hemliga militära transporter på Estonia veckorna innan förlisningen. Även andra källor har berättat att militära transporter skett på Estonia förlisningsdagen. Det gjordes aldrig någon utredning om detta. Sara verkar vara den som mest drivit denna fråga.

I ett kapitel med rubriken ”*Militärtransporterna*” redogör hon ingående om detta. Hon såg med egna ögon hur militärtransporter körde ombord på Estonia alldeles innan avgång och trodde att det var på grund av dem som avfärden blev något försenad. De eskorterades av motorcyklar. Hon stod på däck för att se om hon kunde se sin pappa och vinka till honom innan båten lämnade hamnen. Sara skriver att hon tyckte att ”*det var märkligt med militära fordon på en passagerarfärja*” (s. 234). Jag blir imponerad. Undrar om jag skulle ha reflekterat så när jag var 20 år?

Sara berättar att hon hösten 2004 ser ett reportage på *Aktuellt* om militärtransporterna. En pensionerad tulltjänsteman berättade att han ”*fått i uppdrag av*

---

⁹ *Etiskt råd med anledning av passagerarfärjan M/S Estonias förlisning -*
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/kommitteberattelse/etiskt-rad-med-anledning-av-passagerarfjarjan-ms_GJB2Kx2937AF

sin chef att släppa igenom vissa fordon utan kontroll” (s. 235). Mannen som berättade hade burit på dessa uppgifter i alla år och hade nu på tioårsdagen av Estonias förlisning bestämt sig för att berätta det han kände till.

Sara ringde då till **Kent Härstedt** och berättade om det hon hört och sett och han undrade varför hon inte berättat det tidigare. Nu började hon berätta för andra överlevande när de träffades på årsdagarna (s. 236).

Henrik Evertsson och hålet

Hålet

Sara tar upp dokumentären *”Estonia – fyndet som ändrar allt”* (2020)¹⁰ där journalisten **Henrik Evertsson** visar att det finns ett stort hål i Estonias skrov. Jag är förvånad över att det skulle vara en nyhet. DSMs redaktör, författaren **Jan Gillberg** berättade tidigt om att det fanns ett hål under vattenlinjen, en uppgift han fått av en dykare som dök på Estonia på Försvarets uppdrag bara några dagar efter katastrofen. Han såg ett hål som var så stort att man kunde simma in där, med dykarutrustning. Dykaren hade tystnadsplikt, men när han slutade som dykare upphörde tystnadsplikten. Jag väljer att inte publicera hans namn.

Drew Wilson, författaren till *”The Hole”* (2006), menar att det måste ha funnits ett hål i Estonia på grund av sjunkförloppet. Han har studerat andra fartygskatastrofer. Han använder en intressant formulering: *”Beslutet om gravfrid skapade en märklig situation. I stället för att vraket skyddar kropparna, är det nu kropparna som skyddar vraket”*. Wilson menar att beslutet togs för att hindra ytterligare dykningar och utredningar.

---

¹⁰ Dokumentären kan ses på Youtube. Första avsnittet på

<https://www.youtube.com/watch?v=klRnRXTiZ54>

Den finns även på kanalen ESTONIAFYNDET -

https://www.youtube.com/channel/UCoE5yGb_TnGV_yOv8HSxWGO

Sara berättar att hon kände till en hel del som förmedlades i dokumentären om Estonia, men den gav ”också nya uppgifter, en del så otroliga att jag undrade om det kunde vara sant” (s. 101). Hon berättar att det förekom en hel del konspirationsteorier omkring katastrofen, men som hon har valt att inte engagera sig i. Hon tittade inte på filmer och läste inte böcker om dessa teman. Hon engagerade sig inte heller i exempelvis **Jutta Rabes** undersökningar på fartygets skrov år 2000. Sara befanns sig den mesta tiden utomlands på sitt arbete och kunde därmed undvika debatterna (s. 102).

Jag vill nämna att Jutta Rabes undersökningar ledde till en mycket intressant och sevärt film, ”*Baltic Storm*”,¹¹ som dock tystades ner, vilket bland annat *Aftonbladet* berättade om i en artikel ”*Nu stoppas Estoniafilmen*”.¹²

Statens haverikommission

Orsaken till att *Statens haverikommission* plötsligt börjat intressera sig för de överlevandes berättelser är dokumentären ”*Estonia – fyndet som andrar allt*”, berättar Sara (s. 120). I maj 2021 får Sara äntligen berätta inför kommissionen. Intervjun tar mer än tre timmar. Modigt frågar Sara dem hur de ser på den tidigare rapporten och varför de håller fast vid den trots dess brister. Hon inser att de står inför en stor och svår uppgift. ”*Dessutom finns uppenbara risker att deras slutsatser ska bli ifrågasatta, alldeles oavsett hur väl de utreder...*” (s. 120). Allmänhetens tillit till myndigheternas agerande angående Estonia har fått sig en törn. Sara skriver:

”År 2020 väcks alltså hoppet om en ny utredning, men hoppet är skört. Min rädsla för att det ska hända igen, det vill säga att utredningen återigen ska bli en politisk röra, är ett av incitamenten till den här boken” (s. 122).

I slutet av intervjun med haverikommissionen ber Sara dem att utreda frågan om militärtransporterna på Estonia, men försvarsministern avvisar frågan. Han menar att frågan redan är utredd och att frågan ”*inte är deras prioritet eller fokus*” (s. 123).

Sara berättar mycket ingående och intressant om de olika utredningarna och de reaktioner de fått både från de överlevande, de anhöriga och media. Hon har verkligen läst på. Hon menar att en utredning bör svara på tre frågor: Vad hände? Varför hände det? Och vad kan göras för att det inte ska hända igen? (s. 181) Enligt Saras berättelser i boken så lyckades ingen utredning svara på dessa frågor. Däremot är det vad Sara gör i sin bok.

---

¹¹ Filmen kan ses på Youtube, både tysk - <https://www.youtube.com/watch?v=YLkRr-T9FqE> och engelsk version - https://www.youtube.com/watch?v=EXC2c7N_6Q8

¹² <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/21BPnB/nu-stoppas-estoniafilmen>

DC-3:an

Sara träffade en journalist som gjorde jämförelser mellan olyckan med flygplanskatastrofen med *DC-3:an*, mordet på **Olof Palme** och *Estonia-katastrofen*. Sara skriver att hon tyckte jämförelsen var märklig. "*DC-3:an kände jag knappt till och vad hade mordet på Olof Palme med en katastrof som krävde 852 människors liv att göra?*" (s. 123). Men hon började förstå att det ändå fanns skäl att göra jämförelser, bland annat eftersom det fanns "*mängder med sekretessbelagt material*" (s. 123). När det gällde Estonia fanns det 15,000 sidor som var inlåsta i Polisens källare.

Sara bestämde sig för att fördjupa sig i den ryska nedskjutningen av DC-3:an, vilket hon berättar om på några sidor. Bland annat konstaterar hon att de utredningar som tillsattes efter nedskjutningen inte heller gjorde sitt bästa. Sara citerar en författare som skrivit om händelsen som skriver: "*Man skall veta att statliga utredningar ibland är tillsatta för att inte komma till klarhet*" (s. 127). Jag som haft förmånen att korrekturläsa **Claes Hedbergs** böcker om Palmemordet kan konstatera att detta i hög grad även gäller Palmeutredningarna.

Tsunamin i Thailand

Sara gör en mycket intressant jämförelse mellan hanteringen av Estoniakatastrofen och det förhållningssätt politiker och myndigheter hanterade de döda efter tsunamin i Sydkinesiska havet den 26 december 2004. 16,000 svenskar hade befunnit sig på semester i området, framför allt i Thailand, berättar Sara (s. 131).

Sara ledde *Röda Korsets* arbete med stöd till överlevande och anhöriga. Hon berättar att identifieringsarbetet var enormt viktigt. När de omkomna identifierats genomfördes en "hemfärdsceremoni" där svensk personal, anhöriga och överlevande deltog.

Här måste jag få berätta om en personlig upplevelse – En av mina bästa vänner, **Kenth**, hade träffat en kvinna. Han bjöd henne på resa till Thailand. De satt vid havskanten och njöt. Kenth, som aldrig brukade be om hjälp, bad sin partner att gå upp till hotellet och hämta en sak. Sekunder senare kom *Vågen*. Kenth omkom, medan hans partner överlevde och kunde komma hem igen och berätta för Kenth's föräldrar och oss vänner. Han identifierades och hans kropp kom hem till Örebro. Jag fick hålla tal på hans begravning. Då berättade jag om Kenth's envisa längtan efter att lära sig sjunga – ett tema som besvärade mig eftersom jag flera gånger hört Kenth's enormt falska sångröst. Men han envisades och gick med i en sångkör "för alla", *F'rallakören*. Jag minns att jag tyckte synd om hans körkamrater 😊. Han började också gå till privata sånglärare, som alla rekommenderade honom att ägna sig åt nåt annat. Han berättade att han en gång betalade en sånglärare 10 lektioner i förväg...

På en kurs träffade han en son till **Jussi Björling**, som när han hörde om Kenths dröm erbjöd sig träna Kenth. Om detta visste jag inget då... inte förrän på Kenths 40-årsdag, när en väninna på festen sa: ”Kenth, kan du inte sjunga för oss!” Jag tyckte det var pinsamt... Varför locka honom att göra bort sig på sin födelsedag - men... Han sa: ”Jag har inte sjungit upp min röst än...!” Och så började han sjunga. Han hade utvecklat operaröst... !!! Helt ofattbart. Till historien hör att när jag berättade om detta på begravningen, så berättar en närvarande att Kenths högsta dröm var att få sjunga solo i en kyrka i Örebro. En helg i början av december 1994 sjunger Kenth solo i en kyrka här i Örebro. Tre veckor senare omkommer han i vågorna i Thailand. Kanske var Sara med och identifierade honom.

Jag fick en CD-skiva på begravningen som jag publicerade på Facebook.

Nu vill jag berätta om en gammal vän. Han hette Kenth. Vi hade känt varandra länge. När jag behövde ny lägenhet fick jag hyra en i hans fastighet här i Örebro...

Min skärmdump från min Facebook-sida

Saras berättelse om arbetet i Thailand var mycket känslomässigt stark. I synnerhet efter att ha läst om hur Estoniakatastrofen hanterades i Sverige. Och i synnerhet efter **Carl Bildts** och **Ingvar Carlssons** stora ord:

”Mycket stora ansträngningar ska göras för att hämta hem de omkomna, inte minst av respekt för anhöriga” (s. 135).

Må de skämmas...! När jag läser om massmedias vidriga hantering och ordval i samband med frågan om att hämta upp kropparna eller inte (s. 137) så hoppas jag att även de må skämmas...!

Saras redovisning av de diskussioner som förts omkring att bärga kropparna eller inte är en skrämmande men viktig dokumentation eftersom den manar till eftertanke. Bland annat berättar hon om de brev som anhöriga skrivit till *Kommunikationsdepartementet* och till statsministern. Över 90% av brevskrivarna var *för* bärgning...

Frågan om att bärga de döda som fanns utanför båten och flottarna blev också föremål för diskussion. Sjöfartsverket exempelvis gav den felaktiga uppgiften att det inte fanns några kroppar i havet. Det får mig att minnas min

professor som handledde mig med min doktorsavhandling. Han reste till Estland bara någon dag senare och berättade att han såg en kropp flyta förbi hans kajutfönster. Jag antar att det måste finnas fler som sett liknande ohyggliga scener. Trafiken över Östersjön slutade ju inte efter olyckan.

Sjöfartsverkets dykningar på Estonia

Parallellt med etiska rådets arbete genomför Sjöfartsverket dykningar i början av december 1994. Sara berättar ingående om hur dessa dykningar genomförs (s. 153ff). Hon träffar dykarna senare och får höra vad de upplevt. Hon berättar att en av dykarna hade tyckt att det var märkligt att de inte fick ta upp de omkomna. Han upplevde att hans kompetens blev ifrågasatt (s. 155). Han sa att det svåraste med uppdraget var att tvingas lämna de omkomna kvar. *”Hur kunde det vara etiskt rätt att gå ned i fartyget, observera och räkna de omkomna, men sedan lämna den där?”* undrar Sara.

Själv minns jag en dykare som berättade att det hade varit lätt för dem att hämta upp ett hundratal kroppar och att det var mycket märkligt att de förbjöds göra det. Tyvärr har jag glömt källan.

Det är dags att dölja... jag menar att skydda...

Både Sjöfartsverket och etiska rådet kommer fram till att en övertäckning av fartyget *”är en förutsättning för att anhöriga ska kunna acceptera beslutet”* att vraket skulle kunna skyddas från intrång (s. 166). Men de hade fel. De anhöriga ville inte att fartyget skulle övertäckas med betong. Även i denna fråga hade Sjöfartsverkets chefsjurist **Johan Franson** en avgörande roll (s. 167). Dock blev det problem med försöket till övertäckning så arbetet avbröts. Övertäckningen skulle ha inneburit att det hade blivit omöjligt att göra nya undersökningar och utredningar.

Nya turer när det gäller bärgning eller inte fortsätter. **Mona Sahlin** blev ansvarig för Estoniafrågan (s. 168). Saras berättelser om detta är mycket avslöjande. Hon konstaterar: *”I efterhand tycks det som om alla höll varandra*

om ryggen och att det inte fanns rum för ifrågasättande eller tid för eftertanke. Var hela Sverige lamslagna av katastrofen?” (s. 171).

Sara berättar att de anhöriga skriver brev till Mona Sahlin och då är noga med att bara lyfta fram de punkter som de har stöd av i polisförhören (s. 199). De får aldrig svar från henne.

Sara berättar också om hur utredaren kastade tillbaka bevismaterial, bland annat det s.k. *Atlantlåset* i havet, med motiveringen att det var för tungt för att kunna tas med i helikoptern (s. 219). Eftersom det officiella huvudmotivet för olyckan var att bogvisiret öppnats på grund av de kraftiga vågorna och att Atlantlåset var knutet till bogvisiret så blir agerandet ännu märkligare. Handlade det om ett medvetet döljande av fakta? Sara går ingående in på dessa märkligheter. Trots att jag inte är ett dugg intresserad av tekniska frågor så är hennes berättelser mycket intressanta och spännande.

Bogvisiret till Sjöhistoriska muséet

Regeringen handlade med privata aktörer

I slutet av boken, kapitel 8, med rubricerade titel, berättar Sara en helt otrolig historia, som tagen ur den bästa spionroman. I mars 2021 åker hon och **Kent Härstedt** till Skåne för att träffa en man som har uppgifter om Estonia som handlar om vapentransporter. Han har drivit affärer mellan Ryssland och svenska *Försvarsmakten*. Det mannen berättar är så otroligt att Sara har svårt att avgöra sanningshalten, men Kent, som har lite mer insyn bland annat om Ryssland i sin roll som diplomat, ställer kunskapens frågor till mannen. Genom samtalet började Sara förstå alltmer om de affärer med Ryssland som gjordes på uppdrag av *FMV, Förvarsmedelsverket* (s. 239).

Mannen berättar att Ryssland erbjudit sig att delta i räddningsarbetet av överlevande. Han berättar också om ryktet att ryska nationalister försökt stoppa utsmugglingen av militärt material (s. 240). Behovet av mat och försörjning var stort vid den här tiden efter Sovjetunionens fall och försäljningen av det militära materialet var ett sätt att försörja sig. Jag citerar:

”I Ryssland på den tiden såldes det mesta i takt med att behovet av mat och försörjning blev större. Gruppen nationalisterna var emot förfallet och kritiserade öppet den ryska ledningen för dess slapphänta hantering, en av gruppens medlemmar sägs ha varit Vladimir Putin” (s. 240).

Jag googlar för att se vem som var president vid den här tiden. **Boris Jeltsin** var president från 10 juli 1991 till 31 december 1999. Han efterträdde **Michail Gorbatsjov**. Sovjetunionen upplöstes enligt Wikipedia den 26 december 1991. Jag fortsätter citera Sara som förmedlar vad kontaktmannen berättar. Han

”... berättar att det enligt ryktet han fått ta del av hände något på båten. Det som skulle ha varit någon form av varning som utfördes av gruppens ’råskinn’ gick fel. Kanske var det för att fartyget var i sådant dåligt skick att det inte tålde ’varningen’ och situationen eskalerade sedan snabbt” (s. 240).

Och så vidare...

En annan kontakt berättar liknande uppgifter och dessutom att han hört från sina KGB-agenter att den ryska nationalistgruppen hade *”bulvaner ombord på Estonia med uppgift att göra en ’varning’, att det troligtvis handlade om en explosion och att syftet var att skrämmas och möjligen få fartyget att vända om.”* (s. 257). Kontaktmannen berättar att han fått uppgiften från flera olika underrättelsekällor.

Militärtransporterna har aldrig utretts, berättar Sara. Hon skriver:

”I den här boken berättar jag därför om mina minnen och vad jag har lärt mig om den utredning som försvarsministern menar har klarlagt att det inte fanns militärtransporter på Estonias sista resa. Kanske finns fortfarande möjlighet att få veta mer kring transporterna på Estonia innan de fåtal personer som har kunskap lämnar oss. Det börjar bli bråttom, tiden rinner iväg” (s. 259).

Jag hoppas innerligt att Sara inte kämpat förgäves... Men det verkar mörkt...

Hösten 2021 kallar f.d. riksdagspolitikerna **Lars Ångström** till konferens i Stockholm (s. 261). Sara konstaterar direkt att salen inte ens var fullsatt och hon frågar om det finns några journalister där. Men hennes farhågor besannades – *”det blev knäpptyst”* efter konferensen. *”Ingen media fångade upp nyheten, och det innebär också att den inte granskades”* (s. 262). Den allmänna uppfattningen fortsatte att vara *”det är bogvisirets fel”*.

Men Sara har inte tappat hoppet. Hon hoppas att regering och Statens haverikommission ska tillåta en ordentlig granskning. Hon menar att det finns *”positiva tecken vad gäller Statens haverikommission 2022 – de arbetar transparent och verkar måna om att följa lagen”* (s. 266). Det handlar om att inte ge upp. Hon skriver att lika säker som hon var på att hon skulle räddas den där natten för 28 år sedan, lika säker är hon på att nya utredningen om Estonia *”kommer att bli mer rätt”*.

Tack Sara, för en fantastisk bok, en känslomässigt stark läsning och om din och andra hjältars otroliga insatser kopplade till Estoniadramat. Jag hoppas innerligt att du inte hoppas förgäves!

